

MERSELĖS MARIJOS GIMIMAS (ŠILINĖ)

(Rugsėjo 8 d.)

Jonas Damaskietis nuostabiai apibūdino šios šventės pobūdį sakdamas, kad tai „visuotinio džiaugsmo gimimo diena“. Mergelės Marijos gimimas žmonėms yra tarsi skaisči aušra, nešanti savyje būsimo atpirkimo pažadus. Istoriskai, t. y. pagal mūsų laiko skaičiavimą, šis minėjimas nusako pradžią. Antai, Bizantijos tradicijoje ši šventė pradeda liturginius metus, nes šių apeigų krikščionys liturginių metų šventimą pradeda rugsėjo 1 dieną.

Bažnyčia švenčia šventųjų „gimimą“ (*Natalis*), tačiau tai gimimas dangui ir mirtis žemiškam gyvenimui. Žemiškąjį gimimą Bažnyčios liturgija dėl ypatingo ryšio su Atpirkimo slėpiniu švenčia tik tris kartus per metus: tai Marijos gimimas, Jono Krikštytojo gimimas ir Jėzaus gimimas. Antai, Jono Krikštytojo gimimą aprašo Luko Evangelija. Angelas Zacharijų sako: „Daugelis džiaugsis jo gimimu“ (Lk 1, 4). Zacharijas kalbėjo apie naujosios eros pradžios džiaugsmą. Tačiau ar negalima pasakyti to paties apie Jėzaus Motiną, nors įkvėptieji tekstai šito nemini? Vėliau šią tikrovę atrado pats krikščionių tikėjimas.

Šventės ištakos

Mergelės Marijos gimimo šventės, kuri pradėta minėti veikiausiai Jeruzalėje, pradžios tiksliai nustatyti beveik neįmanoma. Jos kilmė apgaubta neaiškumų. Marijos vaikystę lokalizavo apokrifinė Jokūbo evangelija, dar vadinama Proto-evangelija.

Pirmąjį aiškų tvirtinimą pateikia Romanas Melodietis, sukūręs himną M. Marijos Gimimui (apie 536–556). Jis kaip tik ir semiasi įkvėpimo iš Jokūbo evangelijos. Vėliau imperatorius Mauricijus (582–602) išleido dekretą, kuriuo nurodė viešai minėti šį įvykį, kaip ir tris kitas marijiškas šventes: Marijos Apsivalymą, Apreiškimą Marijai ir Marijos Užmigimą. Andriejus Kretietis paliko vieną seniausių Marijos Gimimo šventės homilijų.

Rytų Bažnyčios nesutaria dėl šios šventės datos. Rugsėjo 8 d. nustatyta Konstantinopolyje ir Jeruzalėje. Antiochija pasirinko rugsėjo 7 dieną. Aleksandrijai labiau priimtina rugsėjo 9 ar 10

diena. Vakaruose Roma prisiėmė rugsėjo 8 dieną, tačiau kai kuriuose martirologijuose, kaip antai Galijos ir Didžiosios Britanijos, ši šventė minima rugsėjo 9 dieną.

Gimimo šventykla Jeruzalėje

Apaštalo Jokūbo Proto-evangelija, kurios pirminiai elementai siekia II a., Marijos tėvų, Onos ir Joachimo, namus lokalizuoja Avių vartų maudyklės pašonėje. Šitai nepasakyta tiesiogiai, bet duodama suprasti, kalbant apie Joachimo gyvulių bandas ir daugybę aukų, kurias jis ruošė Šventyklai. O Avių vartų maudyklė buvo skirta apiplauti gyvulių aukas. Anksčiau ar vėliau, siekdama tikslaus vietovės apibūdinimo, tradicija turėjo pripažinti, kad Joachimo ir Onos namai buvo netoli šios maudyklės.

Ši maudyklė turėtų būti atskirta nuo Betzatos maudyklės, kuri turėjo penkias stogines (plg. Jn 5, 2), tačiau jos buvo arti viena kitos ir pirmieji krikščionių autoriai jas tapatino nedvejodami. Šv. Euzebijus, šv. Jeronimas ir šv. Kirilas Jeruzalietis aprašo maudyklę, bet nepasako, ar šalia buvo šventykla.

Pirmoji bažnyčia šioje vietoje buvo pastatyta apie 422–438 metus. Kai kurie autoriai teigia, kad ji buvo dedikuota Dievo Motinai. Vienas iš jų tvirtina, kad ši bažnyčia stovėjo šalia vienos iš penkių stoginių: „Toje vietoje, – sako jis, – įvyksta daug stebuklų, tačiau maudyklė šiuo metu yra tikra kanalizacija; joje valoma viskas, ko reikia miestui.“

Sofronas Jeruzalietis (636 m.) pirmasis tvirtino, kad ši bažnyčia buvo pastatyta ten, kur buvo Joachimo namai, Mergelės gimimo vieta: „Kelyje, – teigia jis, – nesisaugodamas pereisiu vietą, kur gimė Princesė savo Tėvų kambaryje.“ Po jo Jonas Damaskietis šlovina šią šventovę garsia homilija: „Sveiki, Avių vartai, švenčiausioji Dievo Motinos Šventykla; Sveiki, Avių vartai, Karalienės šeimos namai; Sveiki, Avių vartai, kitados Joachimo avių lopšys, dabar protingos Kristaus kaimenės bažnyčia, panaši į dangų.“ Netrukus po to 30 metrų nuo tos vietos buvo pradėta gerbti Marijos gimimo vieta. Tai kriptos formos grotas, kur buvo – taip tikima – Joachimo ir Onos kapas.

VIII a. prie šios bažnyčios buvo įsikūrusi vienuolių moterų bendruomenė. Joms pagelbėjo 5 kunigai. Šv. Onos vienuolyne, įsikūrusiame Gimimo grotos apačioje, pirmieji Jeruzalės karaliai lotynai XII a. surado vos tris ar keturias vargingas seseris. Tačiau nuo 1104 m. čia iškilo didelė abatija, besilaikanti šv. Benedikto Regulos. Prieš šios abatijos vartus piligrimai, pasak Perdiko Efeziečio, „sustodavo po pavėsingu medžiu, kuris, pasodintas gimus nekaltajam vaikeliui, suteikia vaisingumą nevaisingoms moterims, kai šios paragauja to medžio vaisių.“ XV a. piligrimai tikėjo, kad šis medis buvo pasodintas pačios Mergelės, kai ji dar buvo maža.

Kitos tradicijos, nesutariančios su Jeruzalės tradicija, gimtąjį Marijos namą lokalizavo Nazarete arba Betliejuje.

Galima manyti, kad pirmoji Avių vartų maudyklės Švč. Marijos bazilikos dedikacija kaip tik ir yra Marijos Gimimo šventės, šventos Jeruzalės Bažnyčios ir greitai perimtos kitų Rytų Bažnyčių, pradžia, t. y. rugsėjo 8 d. Tai viena didžiųjų Bizantijos iškilnių, kurią ruošia viena šventė ir eina kitos penkios švenčių dienos. Šventimas baigiasi rugsėjo 12 dieną.

Vakaruose

Marijos kulto šventimas Vakaruose nulemtas Rytų tradicijos. Romos Marijai dedikuotų bažnyčių pašventinimas liko beveik nepastebėtas, o Jeruzalėje tokių bažnyčių dedikacijos visai krikščionijai davė didžiąsias šventes, ypač Marijos Dangun Ėmimo ir jos Gimimo iškilmes.

Rugsėjo 8 dienos šventė į Romą skverbėsi droviai. Pradžioje, apie 660–670 m., šią šventę perėmė vos kelios parapijos. Kitą dešimtmetį ši iškilmė pamažu plėtėsi ir tik 680–690 m. ji buvo integruota į Romos kurijos pontifikalą, kitaip tariant, tapo Romos kurijos liturgijos dalimi. Tarp 687 ir 701 m. popiežius Sergiejus praturtino šį šventimą procesija nuo šv. Adriano bažnyčios iki Švč. M. Marijos Didžiosios Bazilikos.

Galią šią šventę perėmė anksčiau, bet pradžioje nesuteikė jai iškilmės statuso. Ispanijoje ji pasirodė X a., o Milane – tik XI amžiuje.

Gimimo šventė

Marijiška rugsėjo šventė iškyla kaip džiaugsmingas minėjimas, nes gimė pasauliui ta, kuri taps Atpirkėjo Motina. Kaip tik dėl šio motyvo džiaugsmas yra svarbiausias šios šventės bruožas. Kiekvieno žmogaus gimimas šeimai atneša didelį džiaugsmą, bet čia jis tarsi išaukštintas ir suantgamtintas. Kaip teigia Jokūbo Proto-evangelija, Marijos motina ilgai buvo nevaisinga.

Bizantijos liturgija iškelia didžiulę iš šv. Onos kilusią šeimą, nes Marija yra Mesijo motina ir tikinčiųjų motina: „O, Ona išmintingoji, Mergelės Motina, savo iščiose jūs išnešiojote prieš bet kokią viltį mergelišką gėlę, vaiskiausio grožio ūglį; todėl mes jus skelbiame palaimintąją kaip gyvenimo šaknį.“

Bažnyčia šį džiaugsmą, anuomet tylų ir skirtą tik keliems asmenims, tarsi įima savin ir kviečia jame dalyvauti visus savo vaikus. Šiandien žinome, kad ano meto mergaitė buvo Izraelio gėlė, prieš pasirodant jos Sūnui, ji buvo pati nuostabiausioji iš savo Tautos vaikų. Mūsų tikėjimas virsta džiūgavimu, nes jos grožis spindi ir Dievui, ir mums.

Gražiausia iš moterų

Gimusioji Joachimo ir Onos namuose buvo išrinkta prieš pasaulio sukūrimą, Tyriausioji, Nekaltoji Mergelė, pats tobuliausias kūrinys, kurį žemė kada nors nešiojo. Bažnyčios liturgija tai kartoja visomis kalbomis.

Dėl Nekalto Prasidėjimo malonės Marija pradėjo savo gyvenimą ypatingu šventumu. Jai duota malonė nuo šio momento buvo tobulesnė už bet kurio šventojo malonę. Dėl šios priežasties įvairūs krikščionių autoriai Mariją lygino su gražiausiais Šventosios Žemės kalnais. Antai, Rupertas Deutzas apie ją sako: „Naujas žemiškas rojus, nes Dievas ją pasodino su meile, idant joje patalpintų naująjį Adomą. Jis palaimino šią žemę ir išželdino joje visokios malonės sėklas ir visų dorybių pavyzdį.“

Dievui sukūrus Ievą iš Adomo, ši švytėjo grožiu, spinduliavo gyvenimu ir nekaltumu. Dievas suteikė Marijai ne mažiau malonių. Jis panoro sukurti jos kūną per Šv. Dvasios veikimą pagal savo amžiną Mintį, savo Žodį, nes ji turėjo būti žmogiškoji jo įsikūnijusio Sūnaus buveinė.

Dievas patyrė daug nesėkmių savo, kaip kūrėjo, darbe. Pirmoji pora nusigrėžė nuo Jo. Jų palikuonys buvo neištikimi visoms sandoroms (Nojaus, Abraomo, Mozės). Šiandien prasideda naujas Dievo ir žmonijos etapas: „Mergelė gimė, – gieda Bizantijos liturgija, – iš nevaisingos moters, kad atnaujintų mūsų prigimties sterilumą [...] Nevaisingos moters vaisius, kuris sušvito mums kaip Visagalio kūrėjo ženklas, galutinai sunaikino visuotinį nevaisingumą.“

Mariją nuostabiai apdovanojo prigimtis ir malonė. Tobuloji Mergelė yra žmonijos garbė. Adomas suklupo per neteisingą savo laisvės sprendimą, patraukdamas visus savo palikuonis į nuodėmę. Kristus viską atnaujino, bet jis yra Žmogus-Dievas, ne tik žmogus. „Dievas panoro sukurti, – sako Nikolajus Kabasilas, – visiškai tyrą Mergelę, idant išorėje padarytų kažką, kas atsilieptų į dieviškąjį supratimą. Tobulas Mergelės klusnumas parodo Įstatymo Kūrėjo išmintį. Mergelėje konkrečiai išreikšta radikali galia, kurią Dievas suteikė triumfui prieš blogį. Dar prieš gimstant Žmogui-Dieviui, Mergelė parodė savimi, kokį grožį žmonija gali pasiekti, jei yra visiškai ištikima prigimtiniam integralumui. Šiame pasaulyje, kaip ir rojuje, ji parodė žmogų tyrą ir integralų, tokį, koks jis buvo sukurtas pradžioje ir koks turėjo likti, koks jis galėjo išlikti, jei būtų kovojęs, kad neatpultų nuo savo kilnumo.“ (*Apie Gimimą*) Nikolajus toliau klausia: „Ar Mergelė nėra pirmasis žmogus, pirmasis ir vienintelis, kuris parodė savimi, kas yra žmogaus prigimtis?“

Grožis nukreiptas į Sūnaus grožį

Dievas sukūrė šedevrą ne tik dėl Marijos. Meilingai jį kurdamas, jis turėjo mintyje dar tobulesnį kūrinį – savo vienatinį Sūnų Jėzų Kristų. Prancūzų mąstytojas Bosue'as rašo: „Sukurdamas šį dievišką vaiką, Dievas galvojo apie Jėzų Kristų. Jis jį kūrė tik dėl jo. Nesistebėkite, krikščionys, nei dėl to, kad Dievas ją taip rūpestingai kūrė, nei dėl to, kad ją pagimdė taip maloningai; nes jis ją sukūrė dėl Išganytojo.“

Marija paskirta tapti Išganytojo Motina, jos grožis jai duotas dėl jos Sūnaus. „Per Mariją, – dar sako Bosue'as, – dėl gyvos ir natūralios jos begalinio tobulumo raiškos jau yra užmegztas ir pradėtas Jėzus Kristus. Ji yra būsimoji Mesijo Motina, Šventykla, kurioje turės įvykti dviejų Kristaus prigimčių vienybė, dieviškoji ir žmogiškoji, viename jo asmenyje. Reikia, kad viskas joje būtų verta To, kuris joje gaus kūną.

Marijos tyrumas atitinka jos Sūnaus tyrumą. Tai šio tyrumo anticipacija. Kadangi Jėzus turi gauti iš jos kūną, suprantama, kad, būdamas Dievo Žodis, jis iš anksto paruošė savo Motiną: jis jai suteikia tobulą šventumą, kurį atras įsikūnydamas. Neofitas Atsiskyrėlis sušunka: „Ar nereikėjo, kad ji būtų tyresnė nei saulės spinduliai, ji, kuri turėjo suteikti teisingumo Saulei nekaltą kūną?“

Čia slypi Onos ir Joachimo didybė: paaukoti Dievui žmonių vardu neįkainojamą dovaną – vienintelį kūrinį, vertą būti Dievo Motina.

Totalus slėpinys

Liturgijos šventimas retai laikosi fragmentiškos įvykio vizijos, bet jį iškelia į išganyimo slėpinio visumą, matydamas jį kaip didesnio judėjimo momentą. Liturgija visuomet siejasi su velykiniu Kristaus mirties ir prisikėlimo slėpiniu. Marijos gimimo šventė paskleidžia džiaugsmą ir viltį, nes skelbia ateinantį įsikūnijimą ir būsimą Atpirkimą.

Marija yra stebuklo vaikas. Jos tėvai jau per seni, kad tikėtusi palikuonių. Žmogiškai žvelgiant, jau per vėlu: „Dievas tam tikru būdu, – sako Kabasilas, – atitraukia prigimtį, kad sukurtų Palaimingąją, kaip sukūrė pirmąjį žmogų.“ Marijos gimimas atnaujins pasaulio istoriją; ji yra naujasis Edeno sodas. Grigalius Palamietis sako: „Šią dieną pasirodo naujas pasaulis, nuostabus rojus, kuriame ir iš kurio gims naujasis Adomas, kad pertvarkytų senąjį ir atnaujintų visą kūriniją.“

„Šią dieną malonė ima nešti vaisių, [...] ši diena yra visuotinio džiaugsmo pradžia. Šią dieną ima pūsti išganyką skelbiantys vėjai“, - gieda Bizantijos liturgija. Tačiau tai dar nėra vidudienis, tai tik aušra, tai Saulės, kurią Marija turi pagimdyti, skelbimas. Jėzus ima brėkšti savo Motinoje. Krikščioniška diena skleidžia savo pirmuosius spindulius.

Šventasis abatas Raimondas Jordanas, vadinęs save Idiota, šventė Marijos gimimą kaip pilną Atpirkimo dieną. „Ji yra ryto žvaigždė, – sako jis, – nes skelbia didžios dienos atėjimą. Jai pasirodžius, Atpirkimas prisiartino. Ryto žvaigžde, visokios šviesos žvaigžde, tu švieti prieš patekant saulei, nes tavo gimimas ėjo pirma gimimo Jėzaus Kritaus, tavo palaiminto Sūnaus, kuris yra dienos šviesa.“

Gyvenimas jau teikiamas visai žmonijai, nes Marija jau čia. Liturgija tarsi peršoka kai kuriuos etapus, nes mato Atpirkimą jau atliktą, ir sveikina Mariją kaip išvaduotoją iš pirmųjų tėvų savo Sūnuje ir per jį, ji yra pirmosios nuodėmės sunaikintoja. Bizantijos liturgijos tekstuose šią dieną į levos lūpas įdedami tokie žodžiai: „Mano išvadavimas užgimė, per ją būsiu išvaduota iš pragaro grandinių.“

Šv. Jonas Damaskietis į pirmųjų tėvų lūpas įdeda nuostabius žodžius Išganytojo Motinai: „Būk palaiminta, o dukra, kurią Dievas mums pažadėjo po mūsų nuopuolio. Tu panaikini mūsų bausmes, kurių nusipelnė mūsų geidulingumas. Iš mūsų gavai mirtingąjį kūną, o mums gražini nemarumo skraistę. Iš mūsų gavai būtį, o duodi sveiką būtį. Panaikini skausmus ir suplėšai mirties drabužį. Tu mus šauki į mūsų pirmąją gyvenimo vietą. Mes užvėrėme rojaus vartus, o tu atlaisvini gyvenimo medžio kelią.“

Šioje šventėje, kupinoje džiaugsmo ir šviesos, nepasirodo skausmingieji velykinio slėpinio aspektai. Šioje valandoje yra vietos tik vaiko laimei ir lopšio džiaugsmui. Užkulisiniam plane ryškėja gerumas, kurį pasaulis gaus iš šio jam svarbaus įvykio. Ji ateina į pasaulį, o su ja pasaulis yra atnaujinamas; ji gimsta ir Bažnyčia atgauna savo grožį.

Br. Lukas Skroblas OSB

